

СВЙОНТИК Олександра – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри загальної педагогіки та дошкільної освіти, Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка, вул. Івана Франка, 24, м. Дрогобич, 82100, Україна

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-0945-3538>

DOI: <https://doi.org/10.24919/2413-2039.18/50.9>

Бібліографічний опис статті: Свйонтик, О. (2024). Використання інноваційних технологій у патріотичному вихованні учнівської молоді. *Людинознавчі студії. Серія «Педагогіка»*, 18(50), 65–72, doi: <https://doi.org/10.24919/2413-2039.18/50.9>

ВИКОРИСТАННЯ ІННОВАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ПАТРІОТИЧНОМУ ВИХОВАННІ УЧНІВСЬКОЇ МОЛОДІ

Анотація. У статті проаналізовано особливості вимог до сучасної системи української освіти в кризовий період. Визначено завдання, які вирішують педагоги в процесі оновлення змісту та виховних напрямів роботи з дітьми та молоддю. Проаналізовано наукову та методичну літературу щодо доцільності та способів використання інноваційних педагогічних технологій. Звернуто увагу на гуманістичну спрямованість під час взаємодії педагога з вихованцями. Основний акцент зроблено на патріотичному вихованні, адже для збереження української державності, цілісності й національної свідомості громадян необхідно поєднувати знання про героїчне минуле, успішне сучасне й робити проєкцію на гідне майбутнє України як європейської держави.

У дослідженні увага сконцентрована на вивченні та практичному застосуванні кращого досвіду зарубіжних та вітчизняних дослідників. Для розгляду виокремлено методи педагогічного впливу та створення розвивального середовища у закладах освіти з використанням досвіду діяльності інноваційної системи – вальдорфської педагогіки. Дана система має позитивну динаміку впровадження в українській освіті й пропонує усі ступені для отримання повної загальної освіти, володіє адаптованими до НУШ програмами. У розвитку дитини відрізняється індивідуальним підходом у особистісному зростанні вихованців, містить переваги у методиці організації взаємодії учасників освітнього процесу. Однією з таких новацій є активне використання народознавчого матеріалу на спеціальних заняттях, що застосовують проєктну технологію, занурення у практичну діяльність.

У статті подано дискусійні моменти у способах залучення дівчаток та хлопців до занять з ремесла, народних промислів. Автори підкреслюють важливість збереження гендерної рівності на етапі ознайомлення з народознавчою діяльністю й доцільність популяризації ручної праці, декоративно-ужиткових технік, які крім сенсорного та естетичного розвитку, формують культурологічні знання про рідний народ. Почуття патріотизму як одна з основних складових свідомості сучасних українців потребує більшої уваги з боку освіти, тому у дослідженні подано шляхи саморозвитку педагогів, які мають стати прикладом для наслідування дітей та молоді у активному пізнанні ментальності свого народу. Вальдорфська педагогіка подана як інноваційна система, що використовується у спеціальних навчальних закладах, а також як така, що популяризує корисні методики організації освітнього процесу за змістом та виховним спрямуванням. У статті подано перспективу подальшої популяризації ідей вальдорфської педагогіки в освітній практиці для задоволення соціальних запитів батьків вихованців у якісній організації процесу індивідуального розвитку дитини з урахуванням новітніх знань з психології, педагогіки, фізіології. Визначено шляхи саморозвитку педагогів та батьків у вдосконаленні засобів, методів патріотичного виховання, аргументовано доцільність застосування інноваційних педагогічних технологій.

Ключові слова: патріотичне виховання, учнівська молодь, народознавство, інноваційні технології, методи і засоби.

SVIONTYK Oleksandra – Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor at the Department of General Pedagogy and Preschool Education, Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University, Ivan Franko str., 24, Drohobych, 82100, Ukraine

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-0945-3538>

DOI: <https://doi.org/10.24919/2413-2039.18/50.9>

To cite this article: Sviontyk, O. (2024). Vykorystannia innovatsiinykh tekhnolohii u patriotychnomu vykhovanni uchnivskoi molodi [The use of innovative technologies in the formation of a sense of patriotism]. *Human Studies. Series of Pedagogy*, 18(50), 65–72, doi: <https://doi.org/10.24919/2413-2039.18/50.9>

THE USE OF INNOVATIVE TECHNOLOGIES IN THE FORMATION OF A SENSE OF PATRIOTISM

Summary. *The article analyzes the peculiarities of the requirements for the modern Ukrainian education system in the crisis period. The tasks that teachers solve in the process of updating the content and educational areas of work with children and youth are identified. The scientific and methodological literature on the feasibility and methods of using innovative pedagogical technologies is analyzed. The authors draw attention to the humanistic orientation in the interaction of a teacher with students. The main emphasis is placed on the patriotic direction of education, because in order to preserve Ukrainian statehood, integrity and national consciousness of citizens, it is necessary to combine knowledge about the heroic past, successful present and project a decent future for Ukraine as a European state.*

The study focuses on the study and practical application of the best practices of foreign and domestic researchers. The methods of pedagogical influence and creation of a developmental environment in educational institutions using the experience of the innovative system – Waldorf pedagogy – are highlighted for consideration. This system has positive dynamics of implementation in Ukrainian education and offers all levels of complete general education, has programs adapted to the NUS. It is characterized by an individual approach to the personal growth of pupils and has advantages in the methodology of organizing the interaction of participants in the educational process. One of these innovations is the active use of folklore material in special classes that use project technology and immersion in practical activities.

The article presents discussion points in the ways of involving girls and boys in crafts and folk crafts. The authors emphasize the importance of preserving gender equality at the stage of familiarization with folklore activities and the expediency of popularizing manual labor, decorative and applied techniques, which, in addition to sensory and aesthetic development, form cultural knowledge about the native people. The sense of patriotism as one of the main components of the consciousness of modern Ukrainians requires more attention from education, so the study presents ways of self-development of teachers who should become role models for children and youth in actively learning about the mentality of their people. The Waldorf pedagogy is presented as an innovative system used in special educational institutions, as well as one that promotes useful methods of organizing the educational process in terms of content and educational orientation. The article presents the prospect of further popularization of the ideas of Waldorf pedagogy in educational practice to meet the social needs of parents of pupils in the qualitative organization of the process of individual development of the child, taking into account the latest knowledge in psychology, pedagogy, physiology. The ways of self-development of teachers and parents in improving the means and methods of patriotic education are determined, the expediency of using innovative pedagogical technologies is argued.

Key words: *patriotic education, patriotic education, student youth, folklore, innovative technologies, methods and means.*

Вступ. Реформування сучасної системи української освіти у період військового протистояння ставить перед урядом, педагогами й громадськістю нові завдання, які мають на меті удосконалення форм, методів організації освітнього процесу. Не менш важливою є робота над змістом української освіти, де

буде відновлено національну історію, повернуто забуті імена відомих діячів культури, літератури, спорту, науки, державотворення. У виступі міністра освіти України О. Лісового на методологічному семінарі, організованому НАПН України «Національно-патріотичне виховання дітей та молоді в умовах

воєнного стану та повоєнного відновлення України: стратегії та завдання» підкреслено: «Ми маємо дати молоді місію, вибудувати середовище, в якому вона буде ідентифікувати себе, знаходити подібних собі за принципами і переконаннями, знаходити свою роль у відбудові нації» (Методологічний ..., 2023). Таке державотворче завдання спонукає педагогів, науковців та громадськість до праці над оновленням змісту та способів передачі знань підростаючому поколінню, актуалізації патріотичного, громадянського напрямку як стрижневого у виховному процесі.

Не зважаючи на воєнні дії, недостачу економічної підтримки освіти з боку держави, педагоги продовжують працювати над інноваційними процесами: розробляють нові навчальні програми, вивчають кращий досвід зарубіжних колег, освоюють способи застосування цифровізації для покращення професійної компетентності, щоб йти в ногу з науково-технологічним прогресом. Надважливими вважаємо повернення до джерел національної свідомості, скарбниці народознавства, духовності у вихованні свідомості українців. Інтеграція інновацій та засобів патріотичної складової знаходить відгук як у педагогічній спільноті, так і захоплює школярів в організації проектної діяльності.

Для осучаснення і наближення до європейської системи організації освітнього процесу у вихованні національної ідентичності цінною вважаємо систему вальдорфських шкіл та дитячих садочків. Адже пріоритетом у створенні освітніх умов є поєднання народних ремесел, історичних традицій, пісенної й танцювальної культури з природними потребами розвитку дитини, відкриття нових технологій, способів комунікації. Міністр О. Лісовий висловив сподівання і звернувся до науковців: «Я закликаю вас до максимальної активності. Наша молодь через навчання, проектну діяльність має бути залученою до боротьби і великої перемоги, великого національного прориву, що відбувається» (Методологічний ..., 2023). Адже, наша держава заслуговує на власний європейський розвиток, що спирається на ідеї гуманізму, демократизму, соціальних свобод, відповідальності перед майбутнім.

Аналіз останніх досліджень. На сучасному етапі розвитку педагогічної науки проблемами національно-патріотичного виховання у народознавчому напрямі досліджують Н. Богданець-Білооскаленко, О. Вишневецький, Ю. Руденко, Є. Сверстюк, Г. Скрипник (2005),

Н. Лисенко, М. Маринович, П. Кононенко (5), Н. Кирста, В. Кравець (6), С. Павлюк, В. Чайка, М. Чепіль (2012) та ін. Дослідниця Н. Богданець-Білооскаленко розглядає народознавство як освітній процес у виховній, регулятивній та оцінній функції. Зокрема, виховна полягає в тому, що «народознавство сприяє своїм змістом засвоєнню особистістю багатогранного історично накопиченого досвіду свого народу; є передумовою, фундаментом сучасного процесу суспільного виховання» (Богданець-Білооскаленко, 2023). Наукові праці мають на меті презентувати дітям та молоді ціннісні орієнтири у саморозвитку на засадах любові до рідного краю, поваги до людей, які творили культурні, історичні, державотворчі, спортивні, наукові здобутки України. Народознавство долучає вихованців до культурної, мовознавчої, естетичної, героїчної минувшини, для сучасників є добрим прикладом у наслідуванні, формуючи почуття гордості, захоплення, розвитку бажання продовжувати традиції, примножувати звичаї рідного народу.

Формуванням знань про національні ідеї, вивченням культурних надбань, дослідженням особливостей ментальності українського народу займалися культурологи, народознавці, етнографи, письменники, філософи, педагоги: Г. Сковорода, О. Воропай (2010), Б. Грінченко, М. Костомаров, І. Огієнко, Н. Кобринська, М. Грушевський, І. Франко (1985), Т. Шевченко, Г. Ващенко, М. Стельмахович, К. Ушинський (1954), С. Русова та ін. Зокрема, К. Ушинський писав: «Всяка жива історична народність є найпрекраснішим створінням Господа на землі, і вихованню лишається тільки черпати з цього багатого і чистого джерела» (Ушинський, 1954, с. 101). У своїх працях дослідники підкреслювали важливість здійснення педагогічного впливу на дитину під час залучення її до національно-культурної скарбниці, щоб українство розвивалося і утверджувалося як європейський етнос.

Інноваційними педагогічними технологіями, які дають змогу розвиватися альтернативній освіті в Україні займалися науковці: І. Дичківська, А. Гончаренко (Вальдорфська ..., 2009), Л. Дятленко, О. Мезенцева, С. Крамаренко (Програма ..., 2009), О. Іонова, Н. Мальцева, М. Чепіль (2012) та ін. Зокрема, широкої популярності набуває вальдорфська система як така, що гармонізує виховні, культурологічні й моральні напрями розвитку дитини з ранніх років. Засновник теорії антропософії та творець вальдорфської педагогіки

Р. Штайнер писав: «Якщо хочете вплинути на майбутнє, неможливо задовольнятися поверхневими знаннями про світ – потрібно досліджувати його глибини, бо лише підтримка індивідуальних задатків, закладених в кожній конкретній людині, може розглядатися як освітня мета» (Штайнер, 2020, с. 34). Отримані знання, уміння і навички мають естетично-історичну тяглисть у розвитку особистості, стають передумовою успішного саморозвитку.

Метою статті є аналіз теоретичних і практичних досліджень педагогів щодо змісту та способів передачі знань дітям про культурне та історичне багатство рідного народу з використанням інноваційних методик вальдорфської педагогіки для формування патріотичних почуттів.

Виклад основного матеріалу. У сучасних умовах розвитку нашого суспільства важливість національного виховання у проявах патріотизму набувають пріоритетності. Починаючи з дошкільного дитинства, педагоги та батьки звертаються до почуття любові та пошани до рідної мови, історії, мистецтва. Народознавство набуває нової хвилі відродження у етнічних проявах різних регіонів України. Педагогами вдосконалюються освітні програми, де національна складова має місце у основних лініях розвитку. В наступні роки зростання та навчання в школі народознавча складова предметів є під час вивчення історії, рідної мови, літератури, трудового навчання, фізкультури, у виховних заходах.

Сучасними науковцями й педагогами практиками переглядається зміст освітніх предметів, відновлюються знання про героїв України для виховання почуття патріотизму, яке має моральну та політичну складову. Для педагогів важливим є виховання патріотизму як ознаки моральності, де народознавство є засобом та методом освіти. До актуальних проблем патріотичного виховання звертаються сучасні автори навчальних підручників та освітніх програм з українського народознавства: Н. Богданець-Білоskalенко (2023), Н. Дзюбишина-Мельник (1998), Н. Кирста, В. Кравець (1994), П. Кононенко (2005), Н. Лисенко, С. Крамаренко (2009), М. Маринович, Г. Скрипник (2005), Т. Хорошковська-Носач та ін. Автори подають зміст, визначають методи організації співпраці педагогів та дітей через дослідження, ознайомлення з природним народознавчим матеріалом, історичними пам'ятками рідного краю,

реконструкцію етнічних особливостей минулого свого народу занурення у давні часи розвитку цивілізації й становлення українства. Адже зрозуміти зміст та досягнення технологічного, мистецького характеру українців в минулі часи потрібно для порівняння величі діячів в певний період розвитку сучасного світу, європейської та світової цивілізації.

Підручники з народознавства було вперше створено у ХХ ст., а поняття «народознавство» в українську науку запровадив наш земляк геній України, її дослідник й україніст Іван Франко. У публіцистичній праці «Найновіші напрямки в народознавстві» видатний мислитель і дослідник краєзнавства зазначав, що у своїх культурних, археологічних, етнографічних експедиціях вивчав особливості впливу народної педагогіки, народної словесності, народних звичаїв старожитностей на формування світогляду краян. «Те, що ми тавруємо назвою пересудів, забобонів і дурниць найбільше зберегли сліди давніших епох розвитку нашого народу» (Франко, 1985, с. 258). К. Ушинський ще у ХІХ ст. також виокремлював і описував принцип народності у вихованні дітей, і хоч саме поняття «народознавство» не використовував у своїх працях, проте, обґрунтовував необхідність виховання особистості з ранніх років на основі рідної мови, культури й традицій.

Як зазначає дослідник В. Кравець у широкому розумінні поняття «народознавство» визначає завдання сучасних наук у комплексі знань «про конкретний народ, про особливості побуту і трудової діяльності, національний характер, психологію, світогляд, історично-культурний досвід, у тому числі й здобутки у галузі навчання і виховання, а також про свій родовід, що є органічною частиною народу, про спосіб життя й виховання у сім'ях, про отчий край і все пов'язане з ним, а також здобутки народного мистецтва, які відображають багатогранність життя народу, нації» (Кравець, 1994, с. 110). У вузькому значенні поняття «народознавство» використовують як етнографію (з грецької – вчення про народ) «науку про культуру, побут народу, його походження, розселення національні традиції та обряди» (Скрипник, 2005, с. 118). Така характеристика поняття наповнює змістом освітній процес дітей та молоді, відповідатиме ідеї наступності у формуванні національної свідомості у культурних, державотворчих, мовознавчих напрямках, що необхідно для побудови новітньої культурно-побутової сфери життя

українців, у виробленні стратегії толерантності міжетнічних відносин у багатонаціональному представництві народів України.

П. Кононенко уточнює необхідність збереження етнічної самоідентифікації українців в своїй державі й визначає народознавство як спосіб української спільноти до розвитку через занурення у територію, писемність, популяризацію культурних здобутків саме українців і пропонує для освітньої практики курс українознавства для дітей та молодь. Автор пише: «Українознавство – це наука про Україну і світове українство як геополітичну реальність, чітко визначену з погляду природного, культурного, етнічного та інших вимірів як в біосферному, так і в цивілізаційному аспектах» (Кононенко, 2005, с. 38).

Українськими народознавством вальдорфська педагогіка охоплена від дошкілля до закінчення школи. Малюки, школярі та юнаки навчаються за спеціально поділеними епохами, які дають змогу зануритися у вивчення певної теми, інтегрувати знання, поповнити досвід, розробити власний проєкт і поєднати минуле й сучасне з перспективою на майбутнє. Велика увага до змісту та організації розвивального середовища в вальдорфських освітніх закладах робить концептуальною лінію народознавства впродовж усіх років навчання.

Засновник вальдорфської педагогіки Р. Штайнер у своїй теорії антропософії особистість розглядав у таких вимірах: фізичне тіло (самостійне існування тіла людини в просторі), ефірне тіло (сенсорні відчуття), астральне тіло (моральність, судження) і «Я»-тіло (філософія власного буття і відчуття своєї значимості у світі людей та природи). У певні періоди дорослішання дитина має особливі потреби у створенні розвивального середовища. Від народження до періоду зміни зубів (0–7 років) дитина потребує емоційного комфорту, любові, щоб дорослі створювали соціальне умови для сприймання й розвитку мовлення, сенсорного розвитку через дослідження властивостей оточуючого світу. У період (7–14 років) розвитку характеру, прояву самостійної творчості, коли у дитини на свідомому рівні вже формуються образи для наслідування потрібен «приклад дорослого, який може уже багато зробити з того, чому дітям ще потрібно навчитися» (Вальдорфська ..., 2009, с. 132). Необхідно забезпечити для читання виховну та пізнавальну літературу, щоб учень міг досліджувати зміст алегоричних, повчальних текстів, які містять історичний, культурологічний зміст, надихають на

вироблення моральних цінностей і спонукають до роздумів у життєдіяльності. Період формування світогляду (14–18 років) має містити народознавчі, світоглядні твори для вироблення самостійних суджень щодо філософії буття людини і проєкції власної суспільно корисної діяльності, давати змогу реалізації талантів у культурологічній, трудовій, науковій сферах.

Починаючи з 2001 р. вальдорфська система набула державного статусу і має освітні заклади у таких містах: Київ, Одеса, Кривий Ріг, Вінниця, Львів, Івано-Франківськ, Луцьк, Запоріжжя, Дніпро та ін. Всеукраїнський експеримент «Розвиток вальдорфської педагогіки в Україні» (Вальдорфська ..., с. 4) надав змогу адаптувати до українських реалій ідеї, підготувати спеціалістів до професійної діяльності на базі Київського педагогічного університету ім. Б. Грінченка, згуртувати громади для популяризації освітньої практики.

У вальдорфських закладах, починаючи з дошкільного віку, дітей долучають до ознайомлення з народними ремеслами, рукоділлям, гончарством, роботою з деревом, шкірою, вовною, кулінарією. Сучасні педагоги демонструють прадавню техніку діяльності, показують красу та диво творіння нового на основі ручної праці, малювання, ліплення, плетіння тощо. Для системного навчання дітей дошкільного віку розроблено спеціальну освітню програму «Стежина» (Програма ..., 2009, с. 5). Дітей залучають до спостереження та посильної участі у традиційних народних святах. Наприклад, в період Різдва протягом грудня виготовляються ляльки для Вертепу з вовни, діти вчать колядки, розігрують дійство народження Ісуса в театральній постановці. Вихованці занурюються у тему, спостерігають як протягом чотирьох тижнів як педагоги працюють над створенням виробу: фарбування вовни, вимочування, щипання, катання для ущільнення вовни. Процес виготовлення ляльок вимагає терпеливості, майстерності, вправності, творчості. Малюки можуть долучатися до діяльності з власної цікавості, ознайомлюватися зі структурою вовни, запахом, властивостями. На відміну від традиційних виховних заходів в ЗДО, вальдорфські педагоги методом власного прикладу вмілої праці систематично у другій половині дня ведуть суспільно корисну діяльність, зацікавлюють вихованців. Тому, вони обов'язково проходять спеціальні курси, майстерки для навчання народних ремесел, фольклору, розвиваючи власну творчість.

«Програмою для вальдорфських шкіл України: 1–9 кл» передбачено продовження навчання за епохами, які мають на меті популяризацію історії, культури, традицій українського народу (Програма ..., 2009). Обов'язковим впродовж усього навчання залишаються спеціальні заняття з ремесла. Діти крім інтелектуальних знань та соціальних навичок здобувають базові вміння роботи з глиною і до закінчення школи вміють усі ліпити глиняний посуд, тематичні фігурки тварин для Різдвяної шопки, ліплять погруддя відомого українського діяча. Щодо сенсорики та розвитку вправності, то дитина «вчиться володіти ножом для вирізання, пилюкою, свердлом, рашпілем, і таким чином використовувати руки в ремісничській діяльності, розвиває почуття форми різних поверхонь» (Програма ..., 2009, с. 458). Крім знайомства з технологією гончарства, школярі зростають у знанні культури рідного народу, розуміють ціну праці, створюють образ відомого українця.

Система занурення у пізнання, інтеграцію знань з джерел інформації про історію рідної країни, проведення дискусій у визначенні внеску відомих та маловідомих українських діячів мистецтва, науки, спорту, інших галузей життєдіяльності людей, школярі навчаються самостійно мислити, порівнювати внесок вітчизняних просвітителів у певну історичну епоху. Новацією є відсутність диференційованих традиційних оцінок у вальдорфській школі до 8 класу, що сприяє поступальному розвитку школяра без змагальності й нервових зривів, а також формує сміливість, вміння аргументувати й доводити власні судження, поважати та розуміти думку товаришів.

Вальдорфська педагогіка має спеціальні тематичні тижні занурення у вивчення рідної мови, коли, крім традиційних освітніх мовознавчих правил, діти досліджують витoki української ментальності. Так, на заняттях з української мови у розділі «Соціокультурна змістова лінія» поєднуються знання з рідної мови, літератури, історії, географії: «Київські князі. Витoki української ментальності. Минуле України, її сьогодення. Визначні постаті української історії. Слов'яни на території нашої держави. Народні обряди. Традиції і святкування в Україні» (Програма ..., 2009, с. 221). Зокрема, у 7 класі в епоху мовлення учні знайомляться з легендою про Київ, особливостями організації життя у період Київської Русі. Обов'язковою є поїздка в мовну спільноту автентичних гуцулів в село

Криворівня Верховинського району для занурення в етнічну говірку, розуміння цілісності проведення зимових обрядово-пісенних святкувань, облаштування побуту, цінність родинних взаємин. Така інноваційність у підході до навчання, акценті на самостійному пошуку, дослідженні, практичній діяльності формує цілісне ставлення до історичного минулого свого народу, прививає прихильне ставлення до відмінностей етнічних культур, розуміння спільності усіх українців у головному виховному завданні: плеканні любові до своєї країни.

У вихованні патріотизму важливими є цілісні відчуття прихильності та розуміння культурних особливостей етнічних народностей нашої держави, спільність прагнень до бережливого ставлення до мовних, природних, мистецьких багатств, щоб зберегти ментальну ідентичність, щире любов до усієї України, відчуття красу рідної мови, заглибитися у процес розвитку культурних традицій рідного народу. «Досі людство не виробило іншої форми духовності, окрім національної. А загальнолюдське існує тому, що існує національне» (Дзюбишина-Мельник, 1998, с. 46). Отже, народознавство є основою знань про історію, географію, культуру свого народу, яке формується з дитинства у сімейному колі та в освітніх закладах. Мистецькі уроки, ремесло, усвідомлення і прийняття традицій, широкий спектр занять з рукоділля, ліплення створює перспективу відчуття єдності минулого й сучасного. Таким чином, в основу патріотизму покладено народознавство як засіб цілісного розвитку особистості. Адже мудрість багатьох поколінь українців виплекана у традиціях, що надійно захищають національну самобутність, сприяють виробленню почуття патріотизму та любові до рідної землі, рідного народу.

Висновки. У науковій літературі процес патріотичного виховання розглядається як прилучення підростаючого покоління до народної скарбниці мудрості, знайомство з історією рідного краю, його героями для прищеплювання почуття любові до України. Ми вважаємо, що слід виокремити патріотичне виховання як складову змісту й форм організації освіти дітей та молоді, підкреслюємо значимість українознавства у розвитку національної самосвідомості особистості, яка проживає і зростає в Україні.

Вальдорфська педагогіка за своєю методологією в основі принципів передачі дітям знань людства має звернення до автентичності

рідного народу, в ознайомленні з успішними сторінками історії, вивчення культурного багатства, презентації народних ремесел, народної творчості тощо. Тому, заслуговує ширшої популяризації й використання для втілення засад індивідуального підходу у розвитку дитини, виховання патріотизму у поступальному освітньому процесі від дошкільного до юнацького віку. Доцільно активніше використовувати напрацювання інновацій вальдорфських освітніх закладів для удосконалення української освіти через проведення комплексних занять, курсів з підвищення кваліфікації тощо.

ЛІТЕРАТУРА

1. Богданець-Білоskalенко Б. Національно-патріотичне виховання у процесі вивчення народознавства URL: <https://lib.iitta.gov.ua/734021/1/Text.pdf>
2. Вальдорфська педагогіка в Україні. З повагою до дитини: збірка статей за матеріалами Міжнародних педагогічних читань «Пошук життєвого шляху». Київ : «НАІРІ», 2009. 166 с.
3. Воропай, О. (2010). Звичаї нашого народу. Етнографічний нарис. Мюнхен, 2010. 289 с.
4. Дзюбишина-Мельник, Н. (1998). Фольклор і українська дитина. *Рідні джерела*. 1998. № 1-2. С. 46–48.
5. Дудник Н., Карпенко О.Є., Свйонтик О. Сучасні технології дошкільного виховання: навч.-метод. посібник. Київ: Слово, 2023. 213 с.
6. Кононенко П.П. Українознавство: Підручник для вищих навчальних закладів. Київ : В-во Науково-дослідного інституту українознавства, 2005. 680 с.
7. Кравець В. П. Історія української школи і педагогіки. Курс лекцій : навч. посіб. для студ. пед. навч. закл. та ун-тів. Тернопіль : Тернопіль, 1994. 388 с.
8. Методологічний семінар НАПН України «Національно-патріотичне виховання дітей та молоді в умовах воєнного стану та повоєнного відновлення України: стратегії та завдання», 6 квітня 2023 р. URL: <https://fspo.udpu.edu.ua/%D0%BD%D0%B0%D1%83%D0%BA%D0%BE%D0%B2%D0%BE%D0%BF%D0%B5%D0%B4%D0%B0%D0%B3%D0%BE%D0%B3%D1%96%D1%87>
9. Програма для Вальдорфських шкіл України 1–9 кл. За заг. ред. Крамаренко С.Г. Київ : «Генеза», 2009. 510 с.
10. Скрипник Г.А. Етнологія, етнографія, народознавство. Енциклопедія історії України: Т. 3: Е-Й / Редкол.: В. А. Смолій (голова) та ін. НАН України. Інститут історії України. Київ : В-во «Наукова думка», 2005. 672 с.
11. Ушинський К.Д. Про народність у громадському вихованні. Твори. В 6 т. Т. 1. Київ : Рад. шк., 1954. С. 50–109.
12. Франко І. Найновіші напрями в народознавстві. Твори у 50-ти т. Київ : Наукова думка. Т. 45, 1985. С. 254–267.
13. Чепідь М., Дудник Н. Педагогічні технології: навчально-метод посібник. Київ : Академвидав, 2012. 220 с.
14. Штайнер Р. Виховання дитини з погляду духовної науки. Київ : Наірі, 2020. 36 с.

REFERENCES

1. Bohdanets-Biloskalenko, B. *Natsionalno-patriotychne vykhovannia u protsesi vyvchennia narodoznavstva [National-patriotic education in the process of studying ethnography]*. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/734021/1/Text.pdf> [in Ukrainian].
2. *Valdorfska pedahohika v Ukraini. Z povahoiu do dytyny [Waldorf pedagogy in Ukraine. With Respect for the Child]: a collection of articles based on the materials of the International Pedagogical Readings «Search for a Life Path»*. Kyiv : NAIRI, 2009. 166 p. [in Ukrainian].
3. Voropai, O. (2010). *Zvychai nashoho narodu. Etnohrafichnyi narys [Customs of our people. An ethnographic essay]*. Munich, 2010. 289 p. [in Ukrainian].
4. Dziubyshyna-Melnyk, N. (1998). *Folklor i ukrainska dytyna. [Folklore and the Ukrainian child]. Ridni dzherela, 1–2, 46–48.* [in Ukrainian].
5. Dudnyk, N., Karpenko, O., & Svyontyk, O. (2023). *Suchasni tekhnolohii doshkilnoho vykhovannia [Modern technologies of preschool education]*. Kyiv : Slovo. 213 p. [in Ukrainian].
6. Kononenko, P. (2005). *Ukrainoznavstvo: Pidruchnyk dlia vyshchyykh navchalnykh zakladiv [Ukrainian Studies: textbook for higher educational institutions]*. Kyiv : Publishing house of the Research Institute of Ukrainian Studies, 680 p. [in Ukrainian].
7. Kravets, V. (1994). *Istoriia ukrainskoi shkoly i pedahohiky [History of Ukrainian School and Pedagogy]*. Ternopil : Ternopil. 388 p. [in Ukrainian].
8. *Metodolohichniy seminar NAPN Ukrainy «Natsionalno-patriotychne vykhovannia ditei ta molodi v umovakh voiennoho stanu ta povoiennoho vidnovlennia Ukrainy: stratehii ta zavdannia», 6 kvitnia 2023 r. [Methodological Seminar of the National Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine «National and Patriotic Education of Children*

and Youth under Martial Law and Postwar Reconstruction of Ukraine»: Strategies and Tasks», April 6, 2023]. URL: <https://fspo.udpu.edu.ua/%D0%BD%D0%B0%D1%83%D0%BA%D0%BE%D0%B2%D0%BE%D0%BF%D0%B5%D0%B4%D0%B0%D0%B3%D0%BE%D0%B3%D1%96%D1%87> [in Ukrainian].

9. Kramarenko, S. (ed.) (2009). *Prohrama dlia Valdorfskykh shkil Ukrainy 1–9 kl. [Program for Waldorf Schools of Ukraine for grades 1-9]*. Kyiv : Genesis. 510 p. [in Ukrainian].

10. Skrypnyk, H. (2005). *Etnolohiia, etnografii, narodoznavstvo. Entsyklopediia istorii Ukrainy [Ethnology, ethnography, ethnography. Encyclopedia of the History of Ukraine]: Vol. 3: E-Y / Ed. by V.A. Smolii & ect.* Kyiv : Naukova Dumka Publishing House. 672 p. [in Ukrainian].

11. Ushynskij, K. (1954). *Pro narodnist u hromadskomu vykhovanni [About nationality in public education]*. Works. In 6 vols. Vol. 1. (pp. 50–109). Kyiv : Rad. shk. [in Ukrainian].

12. Franko, I. (1985). *Nainovishi napriamy v narodoznavstvi [The latest trends in ethnology]*. Works in 50 vol. Kyiv : Naukova Dumka. Vol. 45. P. 254–267. [in Ukrainian].

13. Chepil, M., & Dudnyk, N. (2012). *Pedahohichni tekhnolohii [Pedagogical technologies]*. Kyiv : Akademydav. 220 p. [in Ukrainian].

14. Shtainer, R. (2020). *Vykhovannia dytyny z pohliadu dukhovnoi nauky [Raising a child from the point of view of spiritual science]*. Kyiv : Nairi. 36 p. [in Ukrainian].